

Ο Ηλίας Παπαμόσχος

Συναισθηματική βιογραφία της λύπης

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΒΙΔΑ

Από πού προέρχεται η λύπη; Πώς διαμορφώνεται η ύλη των αόρατων συναισθημάτων που συν τα χρόνια χαράζουν ουλές στα ανθρώπινα βλέμματα; Από πού επισκέπτεται κανείς το νεκροταφείο της παιδικής του ηλικίας; Πώς εξηγούνται μεγαλώνοντας οι φοβίες και ο τρόμος για τον θάνατο;

Ο Ηλίας Παπαμόσχος στην «Καταγωγή της λύπης», πρώτη του μυθιστορηματική απόπειρα, μένει πιστός στις θεματικές που τον ανέδειξαν σ' έναν από τους ικανότερους μινιατουρίστες του διηγήματος: γενέθλια πόλη (Καστοριά), φύση και άνθρωπος, οικογένεια, μνήμες, τραύματα. Στην πραγματικότητα ούτε σε αυτό το βιβλίο αποκόβει τις ρίζες του από τη μικρή φόρμα, καθώς η όλη μυθιστορηματική κατασκευή θυμίζει μικροδιηγήματα ενσωματωμένα χαλαρά σε μια ευρύτερη σύνθεση. Οι πολλές μικροιστορίες που συνθέτουν το παζλ της ζωής του Αλέκου, κεντρικού ήρωα και προσώπειου του συγγραφέα, παρουσιάζουν την ενηλικίωση ως «ιστορία της βίας», για να θυμηθούμε τον Εντουάρ Λουί. Ολόκληρη η αφήγηση περικλείει έναν βαρύ αναστεναγμό για τη σκληρότητα και τον θάνατο που παραδο-

κεί σε όλες τις τρυφερές στιγμές του βίου.

Ο συγγραφέας διεξέρχεται μνημονικά ίχνη και θρυμματισμένα επεισόδια αυτοβιογραφικής υπόστασης, δοσμένα με τον γνώριμο αφηγηματικό μινιμαλισμό και τον σκληρό εξπρεσιονισμό του. Ζωηρός ρυθμός, δεινές περιγραφές, ποιητική σύνταξη, πυκνή εκφορά λόγου, συγκρατημένος λυρισμός, ασφκτικό περικύκλωμα των ηρώων και δραματική ατμόσφαιρα είναι τα στοιχεία που συνθέτουν μια συναισθηματική βιογραφία της λύπης. Αφού «γεννιάστε εκεί που γεννιέται η πρώτη μας ανάμνηση», ο Αλέκος παραδίδεται στην πρωτοκαθεδρία της μνήμης («μνήμη φιλόξενο καταφύγιο, μνήμη φιλόξενο κοιμητήριο») και ακτινογραφεί την ανυποψίαστη για τον θάνατο, την απώλεια και τη φθορά παιδικότητα – βαθύ πηγάδι της ώριμης λύπης αλλά και λυτρωτικό καταφύγιο διαμέσου της γραφής. Όλα καταλήγουν σε μια εικόνα του εγκαταλειμμένου παλιού σπιτιού, σε μια ξύλινη εσωτερική σκάλα που τρίζοντας μαρτυρεί και τη ζωή και τον θάνατο που πέρασαν πάνω της.

Οι αβέβαιες νοσταλγικές μνήμες του παιδικού εαυτού («ήτανε πράγματι λευκή ή την άσπρισε η μνήμη;», «ήταν τότε όλα πιο ψηλά και χαμηλωσαν τώρα;») είναι το όχημα της

αφήγησης. Αταξίες, ατυχήματα, επικίνδυνα παιχνίδια, περιπέτειες, οικεία πρόσωπα, σπίτια, μαγαζιά και τοπόσημα της πόλης ανασύρουν από τη λήθη τη θαμμένη σε τόνους λύπης παιδικότητα. Οι αφηγήσεις λειτουργούν σαν οικογενειακές φωτογραφίες και ασπρόμαυρα ενσταντανέ αγαπημένων προσώπων.

Οι θάνατοι και οι απώλειες ψυχογραφούν τον Αλέκο σε μια αφήγηση που τα χωράει όλα, χωρίς μακρηγορίες. Τη σχέση με τον πατέρα, την εξάρτηση από τον επαγγελματικό φίλο της παιδικής ηλικίας, την ανακάλυψη του κόσμου της γνώσης στο πανεπιστήμιο, τα σεξουαλικά τραύματα, τις γλυκόπικρες ερωτικές περιπέτειες και απογοητεύσεις όπου κάθε χωρισμός κι ένας μικρός θάνατος, το αποκούμπι της λογοτεχνίας. Κι ύστερα, ο θάνατος της μάνας, το πένθος και η κατάθλιψη, η εγκατάλειψη των σπουδών, η ανακάλυψη της γραφής ως μόνιης διόδου για να περισώσει τις μνήμες και τις απώλειες. Στο τέλος, επιστροφή στη γενέτειρα, αλληπάλληλες οικογενειακές αρρώστιες και θάνατοι, πρώτα ο πατέρας, ύστερα η αδερφή, κατόπιν ένας γάμος και το σωσίβιο της πατρότητας και της επιτακτικής πια γραφής με ήρωες τους δεικούς του νεκρούς. Ο Αλέκος θα αρρωστήσει κι αυτός, καρκίνος, εγχειρήσεις, χημειοθεραπείες, αλλά θα αγαπήσει την αρρώστια του και θα φιλοτεχνήσει, «και με φως και με θάνατον», μια ωδή στην απώλεια, πασχίζοντας «απ' τον θάνατο να βγάλει ζωή, τον θάνατο μήτρα να τον κάνει».

Η γραφή για τον Παπαμόσχο είναι μαγγάνι που αντλεί αισθήματα από το πηγάδι της μνήμης. Ο συγγραφέας μάς προσφέρει μια εσωτερική πατριδογνωσία και την πολιτισμική ανθρωπολογία της γενέθλιας πόλης, δείχνοντάς μας ότι ζωή στην ελληνική επαρχία σημαίνει πρώτα απ' όλα μια άλλη εξοικείωση, εξ απαλών ονύχων, με τον θάνατο και τη σκληρότητα της φύσης.

Κατανοητό και δικαιολογημένο το πέρασμα στο μυθιστόρημα, αλλά στα δικά μου μάτια δεν είναι παρά μια παρένθεση, ένα προσωρινό άνοιγμα της αφηγηματικής έκτασης για να ξεδιπλώσει πιο ολοκληρωμένα έναν αυτοβιογραφικό συναισθηματικό απολογισμό, απαραίτητο κάποτε στους συγγραφείς για το κλείσιμο εσωτερικών λογαριασμών. Ο προνομιακός χώρος του παραμένει η μικρή φόρμα.

Ο συγγραφέας μάς προσφέρει μια εσωτερική πατριδογνωσία και την πολιτισμική ανθρωπολογία της γενέθλιας πόλης, δείχνοντάς μας ότι ζωή στην ελληνική επαρχία σημαίνει πρώτα απ' όλα μια άλλη εξοικείωση, εξ απαλών ονύχων, με τον θάνατο και τη σκληρότητα της φύσης

ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΜΟΣΧΟΣ
Η καταγωγή της λύπης
Μυθιστόρημα
σελ. 192
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, 2021